

ULU ÖNDƏRİN MİLLİ MƏTBUAT VƏ SÖZ AZADLIĞI TƏLİMİ

Ümummilli lider Heydər Əliyev çoxcəhətli ictimai-siyasi fəaliyyətində Azərbaycan xalqının ədəbi-mədəni həyatı ilə bağlı problemlərə, o cümlədən milli medianın inkişafı ilə bağlı önəmli məsələlərə də xüsusi diqqət və qayğı ilə yanaşırdı. O, milli mətbuatımıza yüksək dəyər verərək deyirdi: “Mətbuat demokratiyanı dərinləşdirən, siyasi inkişafa təkan verən qüdrətli vasitədir”.

Bu gün əsas vəzifə onun geniş imkanlarından milli dövlət quruculuğunda, demokratik dəyərlərin bərqərar edilməsində, sivil vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında, islahatların həyata keçirilməsində, insanların mənəvi saflaşmasında səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir.

Zəngin və çoxəsrlik tarixə sahib olan Azərbaycan xalqının böyük inkişaf yolu keçərək yüksək sivilizasiyaya çatması, ilk mətbu orqanımız olan “Əkinçi” qəzetinin nəşrə başlaması Şərq dünyasında milli oyanışın təzahürü kimi böyük əhəmiyyət kəsb etdi və keçən əsrin əvvəllərində nəşrə başlayan mətbuat orqanları milli dövlətçiliyimizin qurulması və formalaşmasında müstəsna rol oynadı. XX əsrin 1918-1920-ci illəri həm tariximizin və istiqlalımızın, həm də dövlətçiliyimizin şərəf zirvəsi idi. Bu zaman milli mətbuat, milli ideologiya, maarif və mədəniyyət öz məcrasına düşmüşdü.

Ümummilli lider milli mətbuatımızın inkişafında, azad fəaliyyətində ana dilinin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini xüsusilə diqqət mərkəzində saxlayırdı. Buna görə də Heydər Əliyev bütün dövrlərdə ana dilimizə diqqət və məhəbbətlə yanaşıb. Hələ 1978-ci ildə sovet rejiminin hökm sürdüyü, totalitar ideologiyanın hegemonluğu dövründə Heydər Əliyevin təkidi ilə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına Azərbaycan dili dövlət dili kimi daxil edildi.

Ulu öndər bu hadisəni belə xatırlayır: “Yadımdadır, 1978-ci ildə biz Azərbaycanın Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili olması haqqında maddə daxil edəndə Moskvadan bizim başımıza nə qədər oyunlar açıldı, nə qədər təzyiqlər göstərildi. Ancaq biz bu təzyiqlərə dözdük. Hələ 1978-ci ildə qəbul olunmuş Konstitusiyada bir çox başqa respublikalardan fərqli olaraq Azərbaycan dili haqqında maddə yazdıq və Azərbaycanın dövlət dilinin Azərbaycan dili olduğunu orada göstərdik”. Həqiqətən də, Heydər Əliyev ana dilinin taleyinə Ana Vətənin taleyi kimi baxırdı.

Ulu öndərin heyrətamiz mənəvi irsində mətbuatın ayrıca bir yeri vardır. Onun 40 illik məruzə və çıxışlarında, kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi müsahibələrində mətbuat haqqında olduqca yüksək fikirlər yer tutur. Heydər Əliyev dəfələrlə çıxışlarında qeyd etmişdir ki, mətbuat da ədəbiyyat kimi xalqımıza böyük faydalar gətirir və gətirməkdədir.

Heydər Əliyev, eyni zamanda, milli mətbuatımızın qarşısına xalqın zəkasını düşmənlərimizin uydurduğu təsəvvürlərin buxovundan xilas etməyi, ictimai həyatda onun mövqeyini təmin etməyi, vətəndaşlıq hüquqlarını başa salmağı başlıca məqsəd kimi qoymuşdu. Çünki maarifçiliyin əsasında milli şüurun dərki, tarixin tanınması, dini və milli dəyərlərin qorunması dururdu.

XX əsrin sonunda Azərbaycanda baş verən siyasi sarsıntılar, Azərbaycan ərazilərinin erməni vandalları tərəfindən işğalı, Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı siyasəti, Moskvadakı sovet rəhbərlərinin Azərbaycana qarşı haqsızlıqları, təbii ki, Azərbaycan ədəbiyyatının və mətbuatının da tənəzzülə uğraması ilə nəticələndi. Yazıcıların, şairlərin, jurnalistlərin sözünü eşidən olmadı, həqiqəti söyləyənləri susdurdular. Heydər Əliyevin Azərbaycana qayıdışı ilə hər şey kökündən dəyişdi. Azərbaycan ədəbiyyatında və mətbuatında yeniliklər yarandı, tərəqqinin hər tərəfdən öz qapılarını Azərbaycan mədəniyyətinin, ədəbiyyatının, eyni zamanda, mətbuatının üzünə açması

ilə ədəbi mühit sələflərin yaratdığı ənənələrə böyük hörmət və qayğı ilə yanaşdı.

Uzun illər gələcəyə ümidlə baxan milli mətbuat nümayəndələrinin yazıları yeni məzmun kəsb edərək fikir, başlanğıc, mənəvi-əxlaqi mövqe (meyar, dəyərləndirmə) kimi dəyərləri sərgiləməyə müvəffəq oldu. Onlar artıq öz yaradıcılıqlarını əxlaq normaları üstündə köklədilər və yaşadıkları dövr nə qədər təlatümlü, fırtınalı, qasırgalı, sarsıntılı olsa da, yaradıcılığının kökünü, qayəsini, mayəsini zəngin əxlaq təşkil etdi və bu genetik saflığın işığı ilə yazıb-yaratmağa başladılar.

Ölkəmizdə kütləvi informasiya vasitələrinin azad olması Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit edilmişdir. Azərbaycan, hələ 1998-ci ildə, MDB məkanında birinci olaraq, senzuranı ləğv etmişdir. 2000-ci ildə Mətbuat Nazirliyinin ləğv olunması KİV-lərin fəaliyyətində söz azadlığının təmin edilməsinə yönəlmiş çox mühüm addım idi. 2001-ci ildə qəbul edilmiş, çox demokratik və Avropa standartlarına müvafiq olan “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında” Qanun medianın fəaliyyəti üçün qanunverici baza oldu. 2005-ci ildə isə “İnformasiya azadlığı haqqında” qanun qəbul edildi.

Azərbaycanda plüralizmin bərqərar olmasına belə bir fakt da dəlalət edir ki, hazırda 30-dan çox gündəlik və yüzlərlə həftəlik qəzet nəşr edilir, respublika əhəmiyyətli 9 telekanal, 15-ə yaxın regional telekanal verilişlərini yayılır, internet azadlığı var. Bütün bunlar müstəqil mətbuat modelinin əsas elementləridir.

Bununla bərabər, qeyd etməliyəm ki, Azərbaycanda KİV ilə dövlətin münasibətləri sintezləşdirilmiş model əsasında qurulur. Bu model dünyada ümumi qəbul edilmiş “dövlət-mətbuat” qarşılıqlı münasibətlərinin bir neçə modelinin elementlərini özündə cəmləşdirir: mətbuatın sosial məsuliyyət modeli, əsasən milli dövlət qurmaqda olan gənc müstəqil ölkələrdə tətbiq edilən “inkışaf modeli” və s.

Sosial məsuliyyət modeli medianın cəmiyyət qarşısında müəyyən öhdəliklərini nəzərdə tutur: yüksək peşəkar standartlara uyğunluq, informativlik, düzgünlük, dəqiqlik, obyektivlik. Bu model iki prinsipi birləşdirir: medianın azadlığı və cəmiyyət qarşısında borcu. Bu, dövlət ilə mətbuat arasında müstəqil ictimai təsisatlar vasitəsilə tənzimlənir.

Azərbaycanda belə bir təsisat rolunda Mətbuat Şurası çıxış edir. Sosial məsuliyyət modelində KİV-lərə ictimai rəy, peşə etikası vasitəsilə nəzarət edilir. Bu baxımdan Azərbaycanda qəbul edilmiş jurnalistin Etik Davranış Kodeksi mətbuat işçilərindən tək-cə yüksək peşəkar vərdişlər deyil, həm də düzgünlük və qərəzsizlik tələb edir, KİV-lərin tənzimləyicisi rolunu oynayır.

Dövlətin medianın inkışafı sahəsində atdığı bütün addımlar gələcəyə istiqamətləndirilmişdir. 2008-ci ildə kütləvi informasiya vasitələrinin inkışafına Dövlət Dəstəyi Konsepsiyasının qəbul edilməsi, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında KİV-lərə Dövlət Dəstəyi Fondunun təsis edilməsi buna əyani sübutdur. Hər il qəzet və jurnal redaksiyalarının, informasiya agentliklərinin inkışafı üçün maliyyə vəsaiti ayrılır, KİV işçilərinin sosial rifahının yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş tədbirlər görülür.

Mətbuat və söz azadlığını daim diqqət mərkəzində saxlayan Ulu gndər jurnalistlərlə müntəzəm görüşlər keçirir, onların suallarını cavablandırır, təklif və müraciətlərinə həssaslıqla yanaşırdı. O, milli mətbuatımızın keçdiyi şərəfli və mübarizələrlə dolu tarixi inkışaf mərhələlərini öz dəyərli məruzə və çıxışlarında həmişə qürurla xatırlamışdır.

Ölkə mediası müstəqillik qazandıqdan sonra xalqımızın tarixi keçmişinin obyektiv

mənzərəsini yaratmaq imkanı əldə etdi. Uzun illər gizli saxlanılan, üzərinə qadağa qoyulmuş həqiqətlər açılır, təhrif edilmiş hadisələr özünün əsl qiymətini alır. Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş və uzun illərdən bəri öz siyasi-hüquqi qiymətini almamış soyqırımı da məhz Ulu öndərin Azərbaycan mətbuatı ilə bağlı qəbul etdiyi dövlət əhəmiyyətli sənədlərlə hüquqi qiymətini aldı.

1988-ci ildən ortaya atılan Qarabağ münaqişəsinin ilkin mərhələsində yüz minlərlə azərbaycanlının öz tarixi torpaqlarından qovulmasına da respublikada düzgün siyasi qiymət verilmədi. Keçirilən mitinqlərdə torpaqlarımızın işğalı siyasəti qətiyyətlə pislənsə də Azərbaycan rəhbərliyi öz passiv mövqeyindən əl çəkmədi. Məhz bunun nəticəsi olaraq 1990-cı ilin yanvar ayında getdikcə güclənən xalq hərəkatını boğmaq məqsədilə Bakıya qoşun yeridildi, yüzlərlə dinc insan məhv və şikəst edildi, yaralandı, fiziki təzyiqlərə məruz qoyuldu.

Vətənimizin paytaxtında imperiyanın törətdiyi soyqırımı etiraz səsinə ucaldaraq şovinist bir sistemin partiya biletindən imtina etməsi, mətbuat konfransı keçirərək Azərbaycanın haqq səsinə dünyaya bəyan etməsi kimi faktlar Heydər Əliyevin yüksək vətənpərvərliyindən xəbər verməklə yanaşı, həm də ən çətin situasiyalarda mətbuata inamını ifadə edən mühüm fakt kimi diqqəti cəlb edir.

1992-ci ilin fevralında ermənilər Xocalı şəhərinin əhalisinə divan tutdu. Tariximizə Xocalı soyqırımı kimi həkk olunan bu qanlı faciə minlərlə azərbaycanlının məhv edilməsi, əsir alınması, şəhərin yerlə yeksan edilməsi ilə bitdi. Tarixi torpaqlarımızın işğalı nəticəsində bir milyon soydaşımız qaçqına çevrildi, iyirmi faiz torpaqlarımız otuz il erməni vandallarının işğalı altında qaldı. Azərbaycan xalqının üzləşdiyi bu ağır və çətin situasiyada haqq səsimizi bütün dünyaya mətbuat vasitəsilə çatdırmaq bildik.

Ümummillə lider Heydər Əliyevin Azərbaycan milli mətbuatına, söz azadlığına verdiyi yüksək dəyər, milli mətbuat və söz azadlığı sahəsində müəyyənləşdirdiyi strategiya Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Prezident jurnalistlərlə mütəmadi olaraq görüşür, onların problemlərinə diqqətlə yanaşır və mətbuatın inkişafı üçün konkret layihələrə dəstək verir. Azərbaycanda mətbuatın maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi, yeni media institutlarının yaradılması bu siyasətin tərkib hissəsidir.

2021-ci ildə Medianın İnkişafı Agentliyinin yaradılması və jurnalistlərin peşəkarlığının artırılması istiqamətində atılan addımlar bu sahəyə göstərilən diqqətin əyani sübutudur. Bu, həm də Azərbaycanda demokratik cəmiyyətin daha da möhkəmləndirilməsi və söz azadlığının qorunmasının prioritet olduğunu göstərir.

Vüqar Əhməd
AMEA Ədəbiyyat İnstitutunun şöbə
müdiri, professor

Xalq qəzeti.- 2025.- 10 may (№ 95).- S.14.